

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI
Delegatura w Łodzi

LLO.410.010.01.2016
P/16/070

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

I. Dane identyfikacyjne kontroli

Numer i tytuł kontroli	P/16/070 – Przeciwdziałanie e-uzależnieniu dzieci i młodzieży.
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Łodzi.
Kontroler	Lech Popławski, główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli Nr LLO/10/2016 z dnia 18 kwietnia 2016 r. [Dowód: akta kontroli str. 1-2]
Jednostka kontrolowana	Szkoła Podstawowa Nr 12 im. Armii Krajowej w Zgierzu, zwana dalej „Szkołą”, ul. Leopolda Staffa 26, 95-100 Zgierz, REGON 470 884 058.
Kierownik jednostki kontrolowanej	Pani Małgorzata Kuzan-Rybińska – Dyrektor Szkoły od dnia 1 września 2010 r. [Dowód: akta kontroli str. 3-4]

II. Ocena kontrolowanej działalności¹

Ocena ogólna

W latach szkolnych 2013/2014, 2014/2015 i 2015/2016, zwanych dalej „badanym okresem”, w Szkole obowiązywały programy wychowawcze i programy profilaktyki, uchwalone zgodnie z art. 54 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty², zwanej „ustawą o systemie oświaty”. Programy profilaktyki oparte były na priorytetach Ministerstwa Edukacji Narodowej (MEN). Programy te w kolejnych latach szkolnych ulegały niewielkim zmianom wynikającym głównie ze zmian priorytetów MEN, jednak nie wskazano w nich wprost tematyki e-uzależnień. W Szkole nie diagnozowano oraz nie określano wielkości zjawiska zagrożenia płynącego z niewłaściwego korzystania z mediów elektronicznych, np. w postaci badań ankietowych uczniów czy rodziców. Pomimo, że w programach były określone cele szczegółowe z określeniem czasu ich realizacji, m.in. dotyczące problematyki e-uzależnień, to nie były one mierzalne (obiektywnie weryfikowalne przy pomocy wskaźników), miały one charakter ogólny i niewymierny. Po zakończeniu rocznych programów zagadnienia dot. nadużywania mediów elektronicznych nie były objęte ewaluacją wewnętrzną. W Szkole działania wychowawcze i profilaktyczne wynikające z ww. programów, w tym w zakresie nadużywania mediów elektronicznych, realizowano w czasie zajęć lekcyjnych (pn. na „godzinie wychowawczej”) oraz na zajęciach profilaktycznych prowadzonych i organizowanych przez pedagoga i psychologa szkolnego. Jednak ze względów organizacyjnych, część klas pozbawiona była takich lekcji i udziału w zajęciach. Realizowane obszary tematyczne odnosiły się głównie do ogólnych kwestii uzależnień, ze szczególnym uwzględnieniem bezpieczeństwa w sieci i cyberprzemocy, gdzie problematyka e-uzależnień była

¹ Najwyższa Izba Kontroli stosuje 3-stopniową skalę ocen: pozytywna, pozytywna mimo stwierdzonych nieprawidłowości, negatywna. Jeżeli sformułowanie oceny ogólnej według proponowanej skali byłoby nadmiernie utrudnione, albo taka ocena nie dawałaby prawdziwego obrazu funkcjonowania kontrolowanej jednostki w zakresie objętym kontrolą, stosuje się ocenę opisową, bądź uzupełnia ocenę ogólną o dodatkowe objaśnienie.

² Dz.U. z 2015 r. poz.2156 ze zm.

elementem dodatkowym. W okresie objętym kontrolą dyrekcja Szkoły nie planowała i nie realizowała szkoleń dla nauczycieli w zakresie profilaktyki e-uzależnienia.

Podczas działań wychowawczych i profilaktycznych nauczyciele przekazywali uczniom powszechnie znane podstawowe wiadomości, dotyczące zagrożeń związanych z nadużywaniem i niewłaściwym wykorzystywaniem mediów elektronicznych. Ponadto w ramach przeciwdziałania e-uzależnieniu, dla uczniów wprowadzono całkowity zakaz korzystania z telefonów komórkowych i innych urządzeń elektronicznych w czasie pobytu w Szkole. W przypadku nieprzestrzegania zakazu, telefony podlegały odebraniu i zabezpieczeniu w sekretariacie Szkoły do momentu odbioru przez rodzica (opiekuna prawnego). Powyższy zakaz został wprowadzony do statutu Szkoły.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego

1. Opracowanie i realizacja programów profilaktycznych i wychowawczych.

Opis stanu
faktycznego

1.1. W badanym okresie do Szkoły uczęszczało (w podziale na oddziały³):

- rok szkolny 2013/2014 – ogółem 485 uczniów w 18 oddziałach, z tego: 91 do klasy I w 3 oddziałach, 66 do klasy II w 3 oddziałach, 76 do klasy III w 3 oddziałach, 84 do klasy IV w 3 oddziałach, 83 do klasy V w 3 oddziałach i 85 do klasy VI w 3 oddziałach,
- rok szkolny 2014/2015 – ogółem 539 uczniów w 21 oddziałach, z tego: 141 do klasy I w 6 oddziałach, 92 do klasy II w 3 oddziałach, 62 do klasy III w 3 oddziałach, 75 do klasy IV w 3 oddziałach, 87 do klasy V w 3 oddziałach i 82 do klasy VI w 3 oddziałach,
- rok szkolny 2015/2016 – ogółem 577 uczniów w 24 oddziałach, z tego: 124 do klasy I w 6 oddziałach, 138 do klasy II w 6 oddziałach, 92 do klasy III w 3 oddziałach, 62 do klasy IV w 3 oddziałach, 75 do klasy V w 3 oddziałach i 86 do klasy VI w 3 oddziałach.

[Dowód: akta kontroli str. 7-15]

W Szkole zatrudniony był m.in. pedagog szkolny i psycholog szkolny. Na stanowisku pedagoga szkolnego zatrudniona była osoba na czas nieokreślony od dnia 1 września 2012 r., w pełnym wymiarze czasu pracy, posiadająca wykształcenie wyższe – tytuł zawodowy magistra w zakresie pedagogiki ogólnej. Na stanowisku psychologa szkolnego zatrudniono osobę na czas nieokreślony od dnia 1 września 2012 r. w wymiarze niepełnego etatu (10/20), posiadającą wykształcenie wyższe – tytuł zawodowy magistra na kierunku psychologia.

Dyrektor i Wicedyrektor Szkoły sprawowali nadzór pedagogiczny w stosunku do nauczycieli zatrudnionych w Szkole, zgodnie z art. 35 ust. 4 ustawy o systemie oświaty.

[Dowód: akta kontroli str. 3-6, 16]

1.2. W ramach szczegółowego badania zagadnień dotyczących problemu e-uzależnień w Szkole oraz właściwego rozpoznawania tego zjawiska, w toku kontroli NIK przeprowadzono 3 anonimowe badania ankietowe: wśród uczniów klas V – VI Szkoły, nauczycieli Szkoły oraz wśród rodziców tych uczniów. Ankiety dla uczniów wypełniło 72 uczniów, których rodzice wyrazili zgody na ankietowanie ich dzieci. Ankiety dla

³ Dane wg stanu na dzień 30 września danego roku szkolnego. Szkoła prowadziła również oddziały przedszkolne: w 2013/2014 r. – 2 oddziały (48 dzieci), w 2014/2015 – 1 oddział (25 dzieci), w 2015/2016 – brak oddziałów przedszkolnych.

rodziców wypełniło 83 rodziców, a ankiety dla nauczycieli – 30 nauczycieli. Ogółem w niniejszej kontroli, uczniowie, rodzice i nauczyciele – wypełnili 185 ankiet. Wybrane syntetyczne wyniki ankiet zostały przedstawione w dalszej części wystąpienia.

[Dowód: akta kontroli str. 17-52, 125-133]

1.3. Ustalono, że w badanym okresie na kolejne lata szkolne opracowane były szkolne programy profilaktyki i szkolne programy wychowawcze, w których nie wskazano wprost tematyki e-uzależnień.

W programach profilaktyki w części opisano (zidentyfikowano) zjawisko nadużywania mediów elektronicznych przez uczniów szkoły. We wszystkich programach w celach szczegółowych wymieniono: uświadamianie zagrożeń płynących z niewłaściwego korzystania z mediów (telewizji, Internetu, gier komputerowych). Oczekiwane efekty ww. celu szczegółowego: uczeń zna zagrożenia współczesnego świata i potrafi im zapobiegać. Zadanie do realizacji ww. celu: stworzenie możliwości budowania właściwych relacji rówieśniczych, przeciwdziałanie agresji słownej, fizycznej i psychicznej, cyberprzemocy itp. Sposób realizacji ww. zadania: organizacja zajęć z wychowawcą przy współpracy pedagoga i psychologa, nauczyciela przedmiotu pn. „Wychowanie do życia w rodzinie”, na temat: zagrożeń płynących ze środków przekazu i technologii informacyjnej. Okres realizacji ww. zadania: cały rok szkolny.

Szkolne programy profilaktyki oparte były na priorytetach Ministerstwa Edukacji Narodowej (MEN) na kolejne lata szkolne (publikowane na stronie internetowej MEN na przełomie sierpień/wrzesień w kolejnych latach). Programy w kolejnych latach szkolnych ulegały niewielkiej zmianie, gdzie zmiany wynikały głównie z wspomnianych wyżej priorytetów MEN. W priorytetach tych również nie wskazywano problematyki e-uzależnień.

W szkolnym programie wychowawczym na rok 2013/2014, w celach i zadaniach wychowawczych Szkoły nie wskazano celu, który w całości lub części dotyczyłby zagrożeń wynikających z nadużywania mediów elektronicznych. W programach wychowawczych na rok 2014/2015 i rok 2015/2016 pojawił się cel ogólny: wzmocnienie bezpieczeństwa dzieci, profilaktyka agresji i przemocy w szkole. W celach i realizacji celu: szybkie reagowanie na wszystkie przejawy agresji (fizycznej, psychicznej, słownej, cyberprzemocy). Odpowiedzialni na realizację celu: wychowawcy, nauczyciele, pedagog i psycholog szkolny. Termin realizacji: cały rok szkolny.

W celu programowym w sprawie reagowania na przejawy agresji, dotyczącym cyberprzemocy, nie określono bliższego zakresu tego zadania, tj. czy zadanie dotyczyło tylko samej przemocy (prześladowania, zastraszania, nękania, wyśmiewania innych osób z wykorzystaniem internetu i innych narzędzi elektronicznych), czy również zbyt dużego czasu wolnego poświęcanego mediom elektronicznym, prowadzącego do e-uzależnień.

Osoby opracowujące powyższe programy (w badanym okresie łącznie 11 osób) odbyły różne szkolenia, które w części dotyczyły programów profilaktycznych i wychowawczych.

Z treści programów profilaktyki m.in. wynika, że programy te zakładały przede wszystkim działania z poziomu profilaktyki uniwersalnej.

[Dowód: akta kontroli str. 53-102, 111-112]

Dyrektor Szkoły wyjaśniła, że w programach wychowawczych w celu dotyczącym m.in. cyberprzemocy, temat ten częściowo obejmował sprawy zbyt dużego czasu wolnego poświęcanego mediom elektronicznym, prowadzącego do e-uzależnień. Niestety nie przedstawiono żadnego dokumentu, przedstawiającego powyższe stwierdzenie.

[Dowód: akta kontroli str. 216-217]

Z raportów z ewaluacji wewnętrznej za rok szkolny 2013/2014 i 2014/2015 oraz

w projekcie ewaluacji w roku 2015/2016 wynika, że zagadnienia dot. nadużywania mediów elektronicznych nie były objęte ewaluacją wewnętrzną.

[Dowód: akta kontroli str. 103-109]

W toku kontroli dokonano oględzin zapisów posiadanego przez Szkołę monitoringu wizyjnego w celu ustalenia czynności wykonywanych przez uczniów podczas przerw. Obserwowano zachowania uczniów z wszystkich 4 kamer wewnątrz budynku szkolnego w czasie trwania pierwszej przerwy (od godz. 8:45 do godz. 8:55) w wybranych 6 dniach czerwca 2016 r. W polu widzenia kamer przebywało od 2 do 18 osób. W toku przeprowadzonej obserwacji nie stwierdzono, aby uczniowie korzystali z telefonów komórkowych (tabletów) i laptopów.

[Dowód: akta kontroli str. 110]

1.4. Zaplanowane w Szkole działania w zakresie profilaktyki uzależnień określone w programach profilaktycznych, realizowane przez Szkołę, nie kolidowały ani nie powielały się z podejmowanymi działaniami prowadzonymi przez instytucje zewnętrzne w tym zakresie. W szczególności nie było takich kolizji z poradnią psychologiczno-pedagogiczną, która w badanym okresie, w corocznie składanych ofertach wspomagania dzieci i młodzieży, ofertach wspomagania rodziców oraz ofertach wspomagania nauczycieli, nie oferowała żadnych tematów w formie warsztatów w zakresie e-uzależnień.

[Dowód: akta kontroli str. 113-114]

1.5. Szkolne programy profilaktyczne i wychowawcze zostały uchwalone przez Radę Rodziców Szkoły w porozumieniu z Radą Pedagogiczną Szkoły, stosownie do przepisu art. 54 ust. 2 pkt 1 ustawy o systemie oświaty.

[Dowód: akta kontroli str. 115-118]

1.6. Z informacji uzyskanych w toku kontroli od Prezydenta Miasta Zgierza, Starosty Zgierskiego i Marszałka Województwa Łódzkiego, w sprawie czy w opracowanych i realizowanych programach polityki zdrowotnej na podstawie: art. 7 ust. 1 pkt 1 – gmina, art. 8 pkt 1 – powiat, art. 9 pkt 1 – województwo, ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanej ze środków publicznych⁴, uwzględniono w programach polityki zdrowotnej problematykę e-uzależnień dzieci i młodzieży – wynika, że problematyka ta nie została uwzględniona.

[Dowód: akta kontroli str. 119-124]

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

1. Nierzetelnie opracowano programy profilaktyki i programy wychowawcze, gdyż przy ich opracowaniu nie diagnozowano oraz nie określano wielkości zjawiska zagrożenia płynącego z niewłaściwego korzystania z mediów elektronicznych (w tym ich nadużywania, prowadzącego do e-uzależnień) np. w postaci badań ankietowych uczniów czy rodziców. Pomimo, że w programach były określone cele szczegółowe z określeniem czasu ich realizacji, lecz nie były one mierzalne (obiektywnie weryfikowalne przy pomocy wskaźników), miały one charakter ogólny i niewymierny. Zadania zaplanowane w programach profilaktyki pokrywały się z celami, lecz również były one sformułowane w sposób ogólny (powtórzone takie same zapisy jak w celach szczegółowych).

[Dowód: akta kontroli str. 111-112]

Dyrektor Szkoły wyjaśniła, że nie stosowano przy opracowaniu programów profilaktyki diagnozowania oraz nie określano wielkości zjawiska zagrożenia

⁴ Dz. U. z 2015 r., poz. 581 ze zm.

plynącego z niewłaściwego korzystania z mediów elektronicznych, np. w postaci badań ankietowych uczniów czy rodziców, ponieważ w ocenie nauczycieli zagadnienia te w specyfice szkoły podstawowej, gdzie dominują małe dzieci, nie były istotne i praktycznie niezauważalne w stosunku od innych spraw jak, np. agresja słowna czy fizyczna.

[Dowód: akta kontroli str. 216-217]

Z badania ankietowego przeprowadzonego wśród nauczycieli wynika, że na 12 różnych tematów wymienionych w programach profilaktycznych, jako najczęściej realizowane, wskazano 2 tematy: przemoc szkolna oraz ochrona zdrowia i zdrowy styl życia (53% odpowiedzi).

Natomiast z badania ankietowego uczniów, rodziców i nauczycieli, na pytanie dotyczące nadmiernego korzystania przez uczniów z internetu, komputera, tel. komórkowego i gier on-line, najczęściej odpowiedzi było w grupach: „Raczej TAK” i „Zdecydowanie TAK”, gdzie oceny te potwierdził następujący procent badanych:

- z internetu: uczniowie 65%, rodzice 46%, nauczyciele 67%,
- z komputera: uczniowie 61%, rodzice 41%, nauczyciele 77%,
- z telefonu komórkowego: uczniowie 69%, rodzice 54%, nauczyciele 83%,
- z gier on-line: uczniowie 45%, rodzice 40%, nauczyciele 67%.

Z kolei na pytanie, czy można uzależnić się od korzystania z internetu, komputera, tel. komórkowego, graniu w gry on-line, również najczęściej odpowiedzi uczniów, rodziców i nauczycieli było w grupach: „Raczej TAK” i „Zdecydowanie TAK”, gdzie oceny te potwierdził następujący procent badanych:

- od internetu: uczniowie 83%, rodzice 90%, nauczyciele – 100%,
- od komputera: uczniowie 86%, rodzice 90%, nauczyciele 97%,
- od telefonu komórkowego: uczniowie 87%, rodzice 90%, nauczyciele 93%,
- od gier on-line: uczniowie 76%, rodzice 77%, nauczyciele 97%.

Z powyższych danych wynika, że w ocenie większości uczniów, ich rodziców i nauczycieli, wystąpiło zjawisko nadmiernego korzystania przez uczniów z mediów elektronicznych oraz związana z tym potencjalna możliwość uzależnienia się.

[Dowód: akta kontroli str. 17-52]

Dyrektor Szkoły wyjaśniła, że cele określone w programach profilaktyki nie były mierzalne, tj. obiektywnie weryfikowalne przy pomocy wskaźników, a miały tylko charakter ogólny i niewymierny, ponieważ nie dysponowano odpowiednią wiedzą (materiałami informacyjnymi), która pozwoliłaby obiektywnie weryfikować realizację celów przy pomocy wskaźników.

[Dowód: akta kontroli str. 216-217]

2. Nierzetelnie opracowano raporty z ewaluacji wewnętrznej za rok szkolny 2013/2014 i 2014/2015 oraz projekt ewaluacji w roku 2015/2016. Z raportów tych wynika bowiem, że zagadnienia dot. nadużywania mediów elektronicznych nie były objęte ewaluacją wewnętrzną.

[Dowód: akta kontroli str. 103-109]

Z wyjaśnienia Dyrektora Szkoły, dlaczego zagadnienia dot. nadużywania mediów elektronicznych nie były celem ewaluacji wewnętrznej wynika, że w ocenie nauczycieli sprawy te nie były na tyle istotne, aby obejmować je ewaluacją wewnętrzną.

[Dowód: akta kontroli str. 216-217]

W ocenie NIK, przy opracowaniu programów profilaktycznych i wychowawczych nie wykorzystano wszystkich dostępnych środków i narzędzi do diagnozy zjawisk występujących w środowisku szkolnym oraz nie były one mierzalne (obiektywnie weryfikowalne przy pomocy wskaźników). Nieuzasadnione było pomijanie w ewaluacji wewnętrznej zagadnień dot. nadużywania mediów elektronicznych.

2. Działalność edukacyjna i diagnostyczna związana z problemem e-uzależnienia.

Opis stanu
faktycznego

2.1. Szkoła nie otrzymała żadnych dokumentów od rodziców uczniów ani podmiotów zewnętrznych, w tym poradni psychologiczno-pedagogicznych jednoznacznie wskazujących na e-uzależnienie uczniów. Również w kontaktach osobistych rodziców uczniów z nauczycielami Szkoły, rodzice nie zgłaszali problemów wskazujących na e-uzależnienie.

[Dowód: akta kontroli str. 113-114]

2.2. W zakresie nadużywania mediów elektronicznych w badanym okresie Szkoła prowadziła następujące działania profilaktyczne:

Godziny wychowawcze.

Z dzienników lekcyjnych klas V i VI, w części dotyczącej realizacji programu nauczania wynika, że na lekcjach o nazwie „godzina wychowawcza”, w wymiarze 1 godzina lekcyjna tygodniowo, w tematyce zajęć edukacyjnych, m.in. były wybrane zagadnienia dotyczące problematyki związanej z korzystaniem z mediów elektronicznych:

- rok 2013/2014: klasa VI A – 3 lekcje: O szkodliwości telefonów komórkowych, Jak się ustrzec przed szkodliwym wpływem fal z telefonów komórkowych, Prezentacja multimedialna o zagrożeniach dot. telefonów komórkowych, klasa VI B – 1 lekcja: Pozytywne i negatywne skutki dostępu do mediów, klasa VI C – 2 lekcje: Internetowe pułapki, Co to jest cyberprzemoc, klasa VA – 1 lekcja: Media zalety i zagrożenia, klasa VB i klasa VC – brak lekcji,
- rok 2014/2015: klasa VI A, klasa VI B i klasa VI C – brak lekcji, klasa V A – 1 lekcja: Bezpieczeństwo a przestępstwa w sieci, klasa V B – 3 lekcje: Multimedia i internet, Zagrożenia płynące ze środków masowego przekazu, Prezentacja – telefonia komórkowa – historia i rozwój technologii, klasa V C – 2 lekcje: Ankieta dla uczniów na temat wykorzystywania internetu w domu przez uczniów, Omówienie wyników ankiety dotyczącej wykorzystania internetu w domu przez uczniów i bycie bezpiecznym w sieci,
- rok 2015/2016: klasa VI A – 1 lekcja: Jak unikać cyberprzemocy, klasa VI B – 2 lekcje: Jak bezpiecznie spędzić czas wolny bez komputera, Zagrożenie płynące z internetu, klasa VI C – 3 lekcje: Wady i zalety korzystania z internetu, Uzależnienie od komputera i internetu, Cyberprzemoc. Jak się chronić, klasa VA – 3 lekcje: Pozytywne i negatywne skutki dostępu do mediów, Co to jest cyberprzemoc?, Różne formy przemocy, klasa V B – 2 lekcje: Jak uniknąć cyberprzemocy, Sieciaki – strona o bezpiecznym internecie, klasa V C – 3 lekcje: Czym jest cyberprzemoc?, Czy od komputera można się uzależnić?, Małe zdjęcie duży problem – bezpieczeństwo w internecie.

Z powyższego wynika, że w badanym okresie na godzinach wychowawczych poświęcono ogółem 27 lekcji dotyczących powyższej problematyki (7 w roku 2013/2014, 6 w roku 2014/2015 i 14 w roku 2015/2016).

Z ww. tematów lekcji przeprowadzonych na godzinach wychowawczych wynika, że nie były one wprost związane z e-uzależnieniem albo były związane dość luźno z tą problematyką, w większości dotyczyły bezpieczeństwa w sieci. Powyższe zajęcia na godzinach wychowawczych prowadzili nauczyciele Szkoły, będący wychowawcami klas. Nauczyciele Ci nie posiadali udokumentowanych specjalistycznych szkoleń z zakresu e-uzależnień, a jedynie przekazywali uczniom powszechnie znane podstawowe wiadomości, dotyczące zagrożeń związanych z nadużywaniem i niewłaściwym wykorzystywaniem mediów elektronicznych. Powyższe działania profilaktyczne wychowawców klas, miały charakter profilaktyki uniwersalnej, które były zgodne ze szkolnymi programami profilaktycznymi.

Zajęcia prowadzone i organizowane przez pedagoga/psychologa szkolnego.

W ramach prowadzonej przez Szkołę dokumentacji, m.in. prowadzone były dzienniki zajęć pedagoga szkolnego i dzienniki zajęć psychologa szkolnego, oddzielne dla kolejnych lat szkolnych. Powyższe dzienniki, spełniały wymagania § 19 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 29 sierpnia 2014 r. w sprawie sposobu prowadzenia przez publiczne przedszkola, szkoły i placówki dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej oraz rodzajów tej dokumentacji⁵. Z części dzienników pn. „Wykonywane zajęcia (czynności)”, wynika, że odnotowywano rozmowy profilaktyczno-wychowawczych z uczniami, rozmowy wspierających uczniów (rodziców), konsultacje z rodzicami (nauczycielami), czy rozmowy dyscyplinujące z uczniami. Odnotowano następujące liczby wpisów:

- dzienniki pedagoga szkolnego: rok 2013/2014 – 154 wpisy, rok 2014/2015 – 178 wpisów, rok 2015/2016 – 142 wpisów (wg stanu na dzień 03.06.2016 r.),
- dzienniki psychologa szkolnego: rok 2013/2014 – 146 wpisy, rok 2014/2015 – 126 wpisów, rok 2015/2016 – 129 wpisów (stan na dzień 03.06.2016 r.).

Z powyższych dzienników wynika, że m.in. prowadzono (zorganizowano) zajęcia profilaktyczne z wybranych tematów dotyczące problematyki związanej z korzystaniem z mediów elektronicznych:

- rok 2013/2014: klasa VI A – 1 zajęcia: Bezpieczeństwo w internecie – zajęcia w Centrum Kultury Dziecka w Zgierzu, klasa VA – 1 zajęcia: Cyberprzemoc, klasy VI B, VI C, V B i VC – brak zajęć,
- rok 2014/2015: klasy V B i V C – po jednym zajęciu: Odpowiedzialność karna nieletnich - zajęcia prowadzone przez przedstawicieli Zespołu ds. Przystępczości Nieletnich Komendy Powiatowej Policji w Zgierzu (w tym obejmujące zagadnienia e-uzależnień), klasy VA, VI A, VI B i VI C – brak zajęć klasowych. Zorganizowano jedno ogólne spotkanie profilaktyczne dla klas III – VI z sędzią Anną Marią Wesołowską na temat cyberprzemocy, przemocy seksualnej i przystępczości nieletnich oraz 2 apele dotyczące bezpieczeństwa, w tym obejmujące e-uzależnienia,
- rok 2015/2016: klasy V A, V C i VI B – po jednym zajęciu: Dzieci w sieci – prowadzonym przez Centrum Kultury Dziecka w Zgierzu, klasy V B i VI C – po jednym zajęciu: Cyberprzemoc, klasa VI A – brak zajęć.

Analogicznie jak na lekcjach na godzinach wychowawczych, tematy ww. zajęć profilaktycznych również nie były wprost związane z e-uzależnieniem, w większości dotyczyły szeroko rozumianego bezpieczeństwa w sieci.

⁵ Dz.U. z 2014 r., poz. 1170 ze zm.

Zajęcia prowadzone przez przedstawicieli Poradni Psychologiczno-Pedagogicznej w Zgierzu.

W badanym okresie w zajęciach prowadzonych przez ww. Poradnię nie było zajęć profilaktycznych dotyczących zagadnień e-uzależnień.

[Dowód: akta kontroli str. 134-142]

Z wyjaśnienia Dyrektora Szkoły w sprawie niewystępowania do poradni psychologiczno-pedagogicznej z wnioskami o organizację zajęć z problematyki e-uzależnień wynika, że poradnia przesyłając każdego roku ofertę tematów do wyboru, jak gdyby z góry narzuca Szkole określone ramy wyboru. W badanym okresie w ofertach poradni, nie było żadnego tematu dotyczącego nawet w części problematyki e-uzależnień. Dyrektor Szkoły w wyjaśnieniu wskazała także, co następuje: „Z drugiej strony jestem zorientowana, że propozycje ofertowe poradni w dużym stopniu wynikają z możliwości merytorycznych osób zatrudnionych w poradni oraz propozycji tematów, które były kierowane przez placówki oświatowe do poradni. Ze strony naszej Szkoły nie zgłaszaliśmy propozycji dotyczących e-uzależnień, ponieważ w naszej ocenie sprawy te w naszym środowisku szkolnym nie były istotne”.

[Dowód: akta kontroli str. 218-219]

W ocenie NIK, uzasadnienie Dyrektora Szkoły dotyczące niewystępowania do poradni psychologiczno-pedagogicznej z wnioskami o organizację zajęć profilaktycznych w zakresie e-uzależnień, ponieważ sprawy te w środowisku szkolnym nie były istotne, nie pokrywało się z wprowadzonym zakazem używania przez uczniów telefonów komórkowych na terenie szkoły (opisany dalej w pkt 2.5. wystąpienia).

2.3. W badanym okresie poradnie psychologiczno-pedagogiczne wydały ogółem 6 orzeczeń dotyczących uczniów klas V i VI Szkoły (jedno w roku 2013/2014, jedno w roku 2014/2015 i 4 w roku 2015/2016). Wszystkie orzeczenia dotyczyły Zespołu Aspergera. Natomiast opinii wydano ogółem 22 (jedną w roku 2013/2014, 3 w roku 2014/2015 i 18 w roku 2015/2016). Wydane opinie dotyczyły ogólnie trudności edukacyjnych i/lub wychowawczych. W wydanych orzeczeniach i opiniach nie było stwierdzeń wskazujących na e-uzależnienie lub zagrożenie e-uzależnieniem.

Jednak z analizy opinii w zakresie wskazań dla rodziców uczniów, w 3 opiniach były zalecenia kontrolowania i ograniczenia czasu oglądania telewizji i korzystania z komputera, komórki i tabletu, jak również zalecenie kontrolowania i dostosowywania treści dostarczanych dziecku za pomocą multimediiów do wieku dziecka. Z powyższych opinii jednoznacznie wynika, że nadużywanie mediów elektronicznych wpływało niekorzystnie na wyniki w nauce lub zachowanie uczniów.

Wobec uczniów, których dotyczyły powyższe 3 opinie z ww. zaleceniami dla rodziców, Szkoła nie podejmowała indywidualnej współpracy z rodzicami w zakresie przeciwdziałania nadużywaniu mediów elektronicznych. Działania Szkoły w zakresie przeciwdziałania nadużywaniu mediów elektronicznych ograniczały się do działań profilaktycznych dla ogółu uczniów, głównie na godzinach wychowawczych.

[Dowód: akta kontroli str. 113-114, 143-157]

W związku z pytaniem kontrolera, dlaczego Szkoła po otrzymaniu opinii wydanych przez poradnię psychologiczno-pedagogiczną, w których w zaleceniach dla rodziców zwrócono uwagę na konieczność stosowania wyżej opisanych zaleceń, nie podejmowała indywidualnej współpracy z rodzicami w zakresie przeciwdziałania nadużywaniu mediów elektronicznych, Dyrektor Szkoły wyjaśniła, że w formułowanych przez poradnię opiniach, jednoznacznie rozgraniczone były zalecenia dla nauczycieli oraz zalecenia dla rodziców. Nie było przypadku, aby któryś z rodziców zwracał się do Szkoły o pomoc w realizacji zaleceń dla rodziców, prawdopodobnie dlatego, że były one bardzo jasne i zrozumiałe. Dyrektor Szkoły wskazała ponadto, że: „Gdy takie

sytuacje zaistnieją, jesteśmy gotowi do takiej pomocy. Uważam również, że dodatkowe pouczanie rodziców o potrzebie restrykcyjnego egzekwowania zaleceń poradni, mogłoby być źle odbierane przez rodziców”.

[Dowód: akta kontroli str. 218-219]

2.4. W okresie objętym kontrolą, w roku szkolnym 2015/2016, w ramach zajęć prowadzonych przez pedagoga/psychologa szkolnego, Szkoła zorganizowała dla 4 uczniów indywidualne zajęcia profilaktyczne, w których m.in. omawiane były sprawy uzależnień od telewizji, internetu i telefonu.

[Dowód: akta kontroli str. 139-140]

2.5. Zgodnie ze § 36 pkt 7 statutu Szkoły⁶, uczniów obowiązywał całkowity zakaz korzystania z telefonów komórkowych i innych urządzeń elektronicznych w czasie pobytu w szkole. W przypadku nieprzestrzegania zakazu, telefony podlegały odebraniu i zabezpieczeniu w sekretariacie szkoły do momentu odbioru przez rodzica (opiekuna prawnego).

W szkolnych programach wychowawczych, w celach i zadaniach wychowawczych, m.in. było zapoznanie uczniów ze statutem Szkoły, ze szczególnym uwzględnieniem praw i obowiązków uczniów. Odpowiedzialnymi za realizację tych zadań byli wychowawcy, pozostali nauczyciele, pedagog i psycholog szkolny, z terminem realizacji: cały rok szkolny.

[Dowód: akta kontroli str. 75-99, 158-204]

Z badania ankietowego przeprowadzonego wśród uczniów wynika, że część uczniów używała telefonów komórkowych w trakcie trwania lekcji w celach prywatnych (69% odpowiedzi) oraz na przerwach (92% odpowiedzi). Natomiast z ankiet nauczycieli wynika, że uczniowie używali telefonów na lekcjach (60% odpowiedzi), na przerwach (73% odpowiedzi). Z kolei z ankiet uczniów, na pytanie jak często w ciągu miesiąca nauczyciele podczas lekcji korzystali z telefonu komórkowego do celów innych niż związanych z nauczaniem na lekcji, 47% uczniów wskazało na przedziały (2 – 3 razy i 4 – 5 razy), natomiast w ankietach nauczycieli, 10% nauczycieli potwierdziło takie sytuacje. Z ankiet rodziców m.in. wynika, że 78% rodziców było zwolennikami zabierania przez nauczycieli telefonów komórkowych uczniom w szkole, kiedy Ci korzystają z nich w sposób niewłaściwy (bez pozwolenia).

[Dowód: akta kontroli str. 17-52]

Dyrektor Szkoły wyjaśniła, że przyczyną wprowadzenia do statutu Szkoły całkowitego zakazu korzystania przez uczniów z telefonów komórkowych i innych urządzeń elektronicznych w czasie pobytu w szkole były następujące doświadczenia nauczycieli: W latach wcześniejszych używanie telefonów przez uczniów na przerwach, nauczyciele postrzegali jako zjawisko nieszkodliwe, ponieważ uczniowie Ci pochłonięci np. grami, byli fizycznie mało aktywni, co wpływało na większy spokój i porządek. Jednak później zauważono, że uczniowie nie regenerują się należycie fizycznie, umysłowo i psychicznie. Dodatkowo dochodziło do wzajemnego nagrywania się, rozsyłania tych nagrań, co miało w niektórych sytuacjach znamiona cyberprzemocy. Dlatego Rada Pedagogiczna zdecydowała o ww. zakazie, który to zakaz został wprowadzony do statutu Szkoły.

[Dowód: akta kontroli str. 216-217]

Uwagi dotyczące
badanej działalności

W ocenie NIK, wprowadzenie zakazu korzystania przez uczniów z telefonów komórkowych i innych urządzeń elektronicznych w czasie pobytu w szkole było w pełni uzasadnione. Niestety część nauczycieli korzystała z telefonów komórkowych podczas

⁶ Statut Szkoły zatwierdzony uchwałą Rady Pedagogicznej z dnia 5 grudnia 2011 r., ze zmianami: z dnia 27 lutego 2014 r. i dnia 31 sierpnia 2015 r.

prowadzonych zajęć do celów prywatnych, co wynika z ankiet uczniów jak również ankiet nauczycieli, co nie było dobrym przykładem.

2.6. W Szkole planowano i realizowano szkolenia Rady Pedagogicznej (dla ogółu nauczycieli) oraz specjalistyczne kursy doskonalące dla wybranych nauczycieli. W badanym okresie dla Rady Pedagogicznej prowadzone były szkolenia w 9 różnych tematach, a kursy doskonalące dla nauczycieli – w 17 tematach. Część tematów w kolejnych latach szkolnych się powtarzała, lecz nie było szkoleń, które w całości lub części dotyczyły doskonalenia umiejętności profilaktycznych nauczycieli w zakresie e-uzależnień. Poza szkoleniami przeprowadzonymi na podstawie planów szkoleń, nie było innych szkoleń dla nauczycieli, które dotyczyłyby problematyki e-uzależnień.

W okresie wcześniejszym, tj. przed 2013 r., wyjątek stanowią odbyte szkolenia przez pedagoga szkolnego i psychologa szkolnego w dniu 20.11.2011 r., które w części dotyczyły zakresu e-uzależnień. Było to szkolenie w temacie „Anoreksja, bulimia, uzależnienie od Internetu”.

[Dowód: akta kontroli str. 205-211]

Z badania ankietowego przeprowadzonego wśród nauczycieli wynika, że 97% badanych skorzystałoby z możliwości bezpłatnego podniesienia swojej wiedzy w zakresie uzależnienia od Internetu, komputera, telefonu komórkowego i grania w gry on-line.

[Dowód: akta kontroli str. 17-52]

Dyrektor Szkoły wyjaśniła, że główną przyczyną nieorganizowania szkoleń w zakresie doskonalenia umiejętności profilaktycznych nauczycieli w przedmiocie e-uzależnień był brak ofert na tego rodzaju szkolenia. Nie było ofert umożliwiających zorganizowanie na terenie Szkoły lub wysłanie części nauczycieli na szkolenie organizowane przez podmiot zewnętrzny. Dyrektor Szkoły wskazała, że: „W następnym roku szkolnym podjęte zostaną szersze działania, aby takie szkolenie zorganizować”.

[Dowód: akta kontroli str. 218-219]

2.7. W badanym okresie Szkoła otrzymała 16 różnych materiałów informacyjnych i promocyjnych, wydanych m.in. przez Ministerstwo Edukacji Narodowej, Ministerstwo Sportu i Turystyki, Ministerstwo Zdrowia i inne instytucje państwowe, jak również stowarzyszenia. Z analizy otrzymanych materiałów informacyjnych i promocyjnych wynika, że w materiałach tych nie były prezentowane zagadnienia związane z e-uzależnieniem. Przedstawiciele Szkoły w badanym okresie nie uczestniczyli w konferencjach czy szkoleniach w zakresie e-uzależnień, organizowanych przez stowarzyszenia lub fundacje, w ramach programu Ministra Zdrowia realizowanych ze środków Funduszu Rozwiązywania Problemów Hazardowych. Szkoła nie otrzymała ofert działań profilaktycznych, adresowanych do dyrektorów szkół, kadry pedagogicznej, rodziców, uczniów w zakresie e-uzależnień.

[Dowód: akta kontroli str. 212-213]

Dyrektor Szkoły wyjaśniła, że w zakresie materiałów informacyjnych i promocyjnych bazowano na otrzymywanych materiałach, w tym z Ministerstwa Edukacji Narodowej. Niestety nie było materiałów dotyczących e-uzależnień. W tej sytuacji w następnym roku szkolnym, we własnym zakresie podjęte będą działania, aby pozyskać takie materiały, aby móc zaopatrzyć w nie nauczycieli, w tym w pierwszej kolejności wychowawców klas.

[Dowód: akta kontroli str. 218-219]

2.8. W Szkole w badanym okresie, w ramach nadzoru pedagogicznego Łódzkiego Kuratora Oświaty, przeprowadzonych zostało 7 kontroli. Natomiast w okresie wcześniejszym (w październiku 2012 r.), dokonano ewaluacji całościowej (po ww. dacie Szkoła nie była poddana ewaluacji zewnętrznej). Z analizy przeprowadzonych

kontroli i raportu z ewaluacji całościowej wynika, że kontrole i ewaluacja zewnętrzna nie obejmowały problematyki e-uzależnień.

Sprawy dot. ewaluacji wewnętrznej, gdzie zagadnienia dot. problematyki e-uzależnień, również nie były objęte ewaluacją, opisano w pkt 2.3. wystąpienia.

[Dowód: akta kontroli str. 214-215]

Ustalone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następującą nieprawidłowość:

Nierzetelnie realizowano programy profilaktyczne w zakresie nadużywania mediów elektronicznych, w części klas pominięto bowiem przeprowadzenie zajęć w tym temacie. Z ustaleń opisanych powyżej w pkt 2.2. wystąpienia wynika, że na godzinach wychowawczych, lekcji w ww. zakresie nie przeprowadzono: w roku 2013/2014 w 2 klasach (V B i V C), w roku 2014/2015 w 3 klasach (VI A, VI B i VI C). Z kolei w zajęciach prowadzonych i organizowanych przez pedagoga szkolnego i psychologa szkolnego udziału nie brały: w roku 2013/2014 – 4 klasy (VIB, VI C, V B i V C), w roku 2014/2015 – 4 klasy (V A, VI A, VI B i VI C), a w roku 2015/2016 – 1 klasa (VI A).

[Dowód: akta kontroli str. 134-142]

Badania ankietowe uczniów potwierdzają, że w okresie ostatnich dwóch lat część uczniów nie uczestniczyła w lekcjach organizowanych przez szkołę, poświęconych zjawisku uzależnienia: od Internetu (61%), od komputera (62%), od tel. komórkowego (78%), od grania w gry on-line (83%).

[Dowód: akta kontroli str. 17-52]

Z wyjaśnienia Dyrektora, dlaczego część klas V i VI nie miała lekcji na godzinach wychowawczych oraz zajęć prowadzonych i organizowanych przez pedagoga i psychologa szkolnego dotyczących problematyki e-uzależnień wynika, że powyższe nieprawidłowości spowodowane były różnymi przyczynami organizacyjnymi. Przykładowo: nieobecność wychowawców klas (zwolnienia lekarskie, inne losowe sprawy), przypadające na godziny wychowawcze ważne wydarzenia okolicznościowe (apele, pokazy, zaproszeni goście itp.). W przypadku zajęć organizowanych przez pedagoga/psychologa szkolnego z udziałem innych podmiotów, również ograniczenia liczbowe uczestników takich zajęć.

[Dowód: akta kontroli str. 216-217]

Ocena cząstkowa

Szkoła podjęła szereg działań profilaktycznych i wychowawczych w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom, w tym e-uzależnieniom. Zagrożenia te przedstawiano uczniom na godzinach wychowawczych prowadzonych przez wychowawców oraz na zajęciach prowadzonych i organizowanych przez pedagoga i psychologa szkolnego, mimo, że nie we wszystkich klasach V i VI udało się je przeprowadzić. Jakość powyższych działań byłaby wyższa, gdyby Szkole udało się zorganizować dla nauczycieli szkolenia dotyczące problematyki e-uzależnień oraz pozyskać odpowiednie materiały informacyjne.

IV. Uwagi i wnioski.

Wnioski pokontrolne

Przedstawiając powyższe oceny i uwagi wynikające z ustaleń kontroli, Najwyższa Izba Kontroli na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli⁷, wnosi o:

- 1) opracowywanie programów profilaktycznych i wychowawczych w oparciu o diagnozę stanu zjawisk występujących w środowisku szkolnym, obiektywnie weryfikowanym przy pomocy wskaźników,
- 2) rzetelne opracowywanie raportów z ewaluacji wewnętrznej,
- 3) realizację programów profilaktycznych w zakresie nadużywania mediów elektronicznych we wszystkich klasach.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Łodzi.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykorzystania uwag
i wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK proszę o poinformowanie Najwyższej Izby Kontroli, w terminie 21 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykorzystania uwag i wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Łódź, dnia 12 lipca 2016 r.

Kontroler
Lech Popławski
Gł. specjalista kontroli państwowej

.....
podpis

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Łodzi
Przemysław Szewczyk
Dyrektor

.....
Podpis

11.07.2016r

⁷ Dz. U. z 2015 r. poz. 1096 oraz z 2016 r. poz. 677.

